

УДК: 37.013.42

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-2-41>**Наталія ПИЛИПЕНКО-ФРИЦАК,***orcid.org/0000-0002-5261-582X*

викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян

Сумського державного університету

(Суми, Україна) *n.pylypenko-frytsak@drl.sumdu.edu.ua*

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ, ФОРМИ, МЕТОДИ

Дослідження присвячено аналізу сутності педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів до соціокультурного та освітнього середовища під час навчання у вищих навчальних закладах України, зокрема у Сумському державному університеті. У роботі висвітлено зміст та сутність поняття адаптація та виокремлено основні сфери адаптації: соціокультурна, соціокомунікативна та соціопобутова, які у своїй сукупності охоплюють провідні аспекти життя і соціальної діяльності іноземних студентів під час навчання в українських вищих закладах освіти. Автор наводить результати анкетування, проведеного з метою виявлення основних проблем, які виникають у процесі адаптації індійських студентів, визначення сприятливих умов і чинників дезадаптації та розроблення системи педагогічної підтримки процесу адаптації та соціалізації іноземців до соціально-освітнього середовища. У розвідці представлено ресурсне забезпечення педагогічної підтримки та соціалізації іноземних студентів з урахуванням європейського інтеграційного підходу, висвітлено досвід упровадження педагогічних практик, що охоплюють різноманітні напрями освітньо-виховної, соціокультурної та навчальної діяльності, зокрема: діагностичну роботу, навчальну роботу з використанням інноваційних технологій (комунікативні тренінги, майстер класи, проектування, інтерактивні ігрові технології), проєктну роботу, соціально-виховну та тренінгову активність. На основі трактування педагогічного супроводу як інструменту адаптації іноземних студентів у розвідці надано рекомендації щодо педагогічної підтримки освітніх мігрантів з метою усунення недоліків у процесі соціальної адаптації, полегшення процесу адаптації до українського соціально-освітнього середовища та інтеграції.

Ключові слова: адаптація, адаптація іноземних студентів, євроінтеграція, іноземні студенти, педагогічна підтримка, соціалізація, соціально-освітнє середовище.

Nataliia PYLYPENKO-FRITSAK,*orcid.org/0000-0002-5261-582X*

Lecturer at the Department of Language Training for Foreign Citizens

Sumy State University

(Sumy, Ukraine) *n.pylypenko-frytsak@drl.sumdu.edu.ua*

PEDAGOGICAL SUPPORT OF FOREIGN STUDENTS IN THE PROCESS OF ADAPTATION TO THE SOCIAL AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT DURING STUDY IN UKRAINE: DIRECTIONS, FORMS, METHODS

The study analyses the essence of pedagogical support for the adaptation process of foreign students to the sociocultural and educational environment during their studies at higher educational institutions in Ukraine, particularly at Sumy State University. The work highlights the content and essence of the concept of adaptation and singles out the main areas of adaptation: sociocultural, socio-communicative, and social welfare, which collectively cover the leading aspects of the life and social activities of foreign students while studying in Ukrainian higher education institutions, and identifies the main problems that arise in the process of adaptation of Indian students. The author presents the results of a survey conducted to determine the favorable conditions and factors of the disadaptation of Indian students and the system development of the pedagogical support to the adaptation and socialization processes of foreigners to the socio-educational environment. The research presents the provision of resources for pedagogical support and socialization of foreign students taking into account the European integration approach, highlights the experience of implementing pedagogical practices covering various areas of educational and sociocultural activities, in particular: diagnostic work, educational work using innovative learning technologies (communicative trainings, master classes, interactive game technologies), project work, socio-educational and training activity. Based on the interpretation of pedagogical support as a tool for the adaptation of foreign students, the research provides recommendations for pedagogical support of foreign students to eliminate shortcomings in the process of social adaptation and facilitate the process of adaptation to the Ukrainian socio-educational environment and integration.

Key words: adaptation, adaptation of foreign students, European integration foreign students, pedagogical support, socialization, socio-educational environment.

Постановка проблеми. У контексті євроінтеграційних процесів та інтернаціоналізації освіти одним із перспективних напрямів розвитку вітчизняної освітньої сфери є орієнтація на європейський вимір реформування вищої освіти. Іноземних студентів в українській освіті приваблює висока якість навчання при відносно низькій вартості навчання та проживання, фундаментальність окремих напрямків освіти, престиж диплома, високі міжнародні рейтинги вищих навчальних закладів України. Протягом останніх років спостерігалася тенденція зростання чисельності іноземних студентів, які приїздили на навчання до Сумського державного університету. У поточному році через війну чисельність іноземних студентів зменшилася, але попри військові дії іноземці повертаються у місто та продовжують навчання у СумДУ. У зв'язку з цим не втрачає актуальності аналіз проблеми адаптації іноземної молоді до соціально-освітнього середовища під час навчання в українських вищих навчальних закладах тим більше в умовах воєнного стану, вивчення питання педагогічного супроводу адаптації та соціалізації освітніх мігрантів під час тимчасового перебування в Україні та розроблення рекомендацій щодо форм, напрямів та методів педагогічної підтримки іноземних студентів.

Аналіз досліджень. Проблеми адаптації іноземних студентів до нового соціокультурного й освітнього середовища висвітлено у роботах українських та зарубіжних науковців М. Гассера, О. Доморовської, О. Дубасенюк, А. Лі, В. Мізюк, А. Чернякової. Форми та засоби адаптації іноземних студентів до умов навчання в Україні стали предметом досліджень Дін Сін, Л. Бутенка, С. Мітіної, Н. Моргунової, А. Першини, Д. Порох. Шляхи педагогічної підтримки іноземних студентів у процесі адаптації до освітнього процесу, зокрема до умов навчання в українських вищих навчальних закладах представлено у дослідженнях М. Алексеєвої-Вовк, О. Білик, Т. Буяльської, А. Веселко Я. Гладир, І. Гребенникової, Чжефу Сін.

Отже, у науковій літературі проблема адаптації іноземних студентів та питання педагогічної підтримки адаптації іноземців до навчання у вищих навчальних закладах України обговорюються досить гостро, що спричиняє потребу подальших досліджень та пошук нових й удосконалення вже існуючих форм, методів, технологій підтримки та супроводу іноземців не лише до освітнього процесу, але й до соціокультурного середовища, соціалізації їх в українському соціумі. Саме комплексний підхід до проблеми адаптації та підтримки

іноземних студентів у процесі адаптації до соціокультурного простору та освітнього середовища і обумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей процесу адаптації іноземних студентів з Індії до соціально-освітнього середовища, розробленні рекомендацій щодо педагогічного супроводу та підтримки адаптаційного процесу з метою усунення недоліків у процесі адаптації, демонстрації впровадження викладачами Сумського державного університету практик педагогічної підтримки освітніх мігрантів з урахуванням європейського інтеграційного підходу.

Виклад основного матеріалу. Перш за все дамо визначення поняттю «адаптація». Згідно з результатами наукової розвідки з окресленої проблеми дослідниці В. Мізюк термін «адаптація» походить від середньовічного латинського слова «adaption», що в перекладі означає «пристосування» (Мізюк, 2014: 82). У соціальній психології адаптацію визначають як пристосування індивіда до групових норм і власне соціальної групи (Адаптація, 2022). Під адаптацією ми розуміємо пристосування особи чи суспільної групи до різних вимог середовища (економічних, соціальних і фізичних) без відчуття внутрішнього дискомфорту. Як провідну ми визначаємо соціальну адаптацію – пристосування до соціального середовища, яка тісно пов'язана з процесом соціалізації, інтеріоризації норм та цінностей нового соціального середовища, способів предметної діяльності, форм соціальної взаємодії (Чернякова, 2020: 186).

Дослідження останніх років показують, що специфіка соціальної адаптації особистості полягає в багатоаспектності: це адаптація до умов життя в іншій країні, до її традицій і норм суспільної поведінки, до нового соціально-економічного, соціокультурного і міжетнічного оточення. Складність процесу соціокультурної адаптації полягає у тому, що у студента відбувається перебудова всієї системи ціннісно-пізнавальних орієнтацій, засвоюються нові способи пізнавальної діяльності і формуються певні типи та форми міжособистісних стосунків (Моргунова, 2014: 35). Отже, можемо зазначити, що соціальна адаптація іноземних студентів – це складний, динамічний, багаторівневий процес, складовими якого є біологічний (фізіологічний), психологічний, соціокультурний, крос-культурний рівні. Результатом соціальної адаптації є адаптованість особистості – ступінь її пристосування до умов життя, діяльності.

Соціологічні дослідження та досвід практичної роботи зі студентами із Індії дають можливість

констатувати, що індійські студенти проходять кілька етапів соціальної адаптації, серед яких ми виділили: адаптацію до навчальної діяльності у вищому навчальному закладі, адаптацію до умов життя і навчання в новій країні, в нерідному, полікультурному та іншомовному середовищі, адаптацію до багатонаціонального колективу, оскільки студенти-іноземці часто вчаться у мультикультурній групі. На основі узагальнення наукових поглядів на проблему соціальної адаптації іноземних студентів до нової культури, соціуму, навчально-виховного середовища у якості основних можемо виокремити такі напрями соціальної адаптації: соціокультурний, соціокомунікативний і соціально-побутовий, оскільки у своїй сукупності вони охоплюють основні аспекти життя і соціальної діяльності студентів.

Соціокультурна адаптація як процес освоєння культурних цінностей і особливостей життєвого укладу може мати негативні наслідки, що полягають у конфлікті «своїх» та «чужих» культурних цінностей та у виникненні «культурного шоку»: студенти відчують розгубленість від втрати вагомості звичних ціннісних орієнтирів і нездатності чинити так, як прийнято в новому культурному середовищі. Соціокомунікативна адаптація іноземних студентів – складний процес налагодження адекватного, тобто без істотних втрат сенсу, обміну інформацією з представниками країни навчання та з молоддю (однорупниками та однокурсниками) із різних країн світу в ситуаціях різноманітних соціальних контактів за допомогою вербальної та невербальної комунікації. Соціально-побутова адаптація є ще одним дуже важливим елементом процесу соціальної адаптації іноземних студентів; це процес модифікації з метою пристосування до нових умов існування, які пов'язані, з одного боку, з харчуванням, одягом, проживанням, кліматичними умовами, специфікою національної кухні та підтриманням здоров'я, а з іншого боку, з відпочинком, розвагами, організацією дозвілля.

Саме для іноземних студентів актуалізується ще одна, особлива адаптація – адаптація до навчання в іноземному вищому навчальному закладі, яка полягає у засвоєнні існуючих норм і правил вишу, встановлення взаємодії студентів у групі, з викладачами та співробітниками навчального закладу.

У межах дослідження нами було проведено анкетування за двома напрямками: перше анкетування – з метою виявлення сприятливих та несприятливих умов (труднощів) для соціокультурної, соціокомунікативної та соціально-побу-

тової адаптації; друге, оскільки пошук шляхів успішної адаптації до змінених соціальних умов та нової діяльності є нагальною проблемою для кожного студента, мало на меті виявити умови, дії, обставини тощо, які, з погляду індійських студентів, допомогли їм успішно пройти шлях адаптації. В анкетуванні брали участь 115 студентів, які приїхали на навчання до Сумського державного університету із Індії. Опитування проведено серед студентів старших курсів – студентів, які пройшли етап адаптації та могли поділитися власним досвідом.

Для визначення рівня складності проблем, з якими стикаються іноземні студенти під час навчання, ми провели перше анкетування: запропонували розподілити труднощі: національно-традиційні, пов'язані з країною навчання; особистісно-психологічні; навчально-педагогічні; кліматичні; соціально-побутові; комунікативні; соціально-культурні, пов'язані з навчанням у полікультурній групі, – за градацією, де 1 – найважча, 7 – найлегша.

Згідно з результатами проведеного анкетування можемо констатувати наступне: індійські студенти відкриті для нової культури і для спілкування з українськими людьми, але досвід входження в нове культурне суспільство 57% студентів характеризують як складний. Зокрема респонденти зазначили, що на заваді позитивній адаптації стали національно-традиційні труднощі, пов'язані з країною навчання (45%), комунікативні (67%), здебільше труднощі стосуються невербальної комунікації. Соціально-культурне різноманіття, пов'язане з навчанням у полікультурній групі, не стало на заваді позитивній адаптації, навпаки, сприяло створенню толерантного багатонаціонального колективу, готового пізнавати культурні традиції різних народів. Усі студенти наголосили на бажанні й необхідності ознайомлення з культурою країни навчання, з історичним минулим України та її сьогоденням, опанування тонкощів невербальної комунікації, яка пов'язана зі звичними для багатьох українців способами спілкування, культурними уподобаннями, прийнятими у суспільстві нормами поведінки.

На основі відповідей респондентів адаптації можемо зробити висновок, що головною перешкодою під час адаптації для індійських студентів стали труднощі, пов'язані з навчальним процесом у вищому навчальному закладі (78% опитаних наголосили на відмінностях навчального процесу в Україні та в Індії; як негативний результат – понад 90% студентів відчували значні розумові та

фізичні переважанні). Наступною проблемою стали кліматичні умови (75% студентів зазначили, що вони довго і з проблемами для здоров'я адаптувалися до українського клімату). У 53% респондентів труднощі викликали незадовільні (з точки зору студентів) умови проживання у гуртожитку. Цікавим є факт, що лише 5% індійських студентів зазначили, що українська кухня стала на заваді швидкій адаптації, але проблема мала найшвидше вирішення.

Отже, усі індійські студенти, які навчаються в СумДУ, стикалися з певними труднощами, які носять фізіологічний, соціокультурний та соціально-психологічний характер та заважають успішній соціальній адаптації. У результаті проведеного дослідження можна констатувати, що сукупність суб'єктивних та об'єктивних чинників, психологічних, етнічних, культурних та соціальних факторів значно впливають на адаптаційні характеристики іноземних студентів.

Як зазначалося вище, вагома роль у вирішенні проблеми адаптації освітніх мігрантів до соціокультурного і навчального середовища належить педагогічному супроводу, педагогічній підтримці, мета якої полягає у забезпеченні успішної адаптивності іноземних студентів. Аналіз наукових джерел засвідчує інтерес до питання педагогічної підтримки іноземних студентів у процесі адаптації до соціально-освітнього середовища, до прийомів, методів та практик педагогічного супроводу. Так, О. Білик розглядає соціально-педагогічний супровід іноземних студентів в українському освітньо-культурному середовищі як процес акультурації через взаємодію супроводжуваного (іноземного студента) із супроводжувачами, до яких дослідниця відносить куратора, працівника деканату, викладача, соціального педагога або іншу особу, яка забезпечує супровід (Білик, 2017); на допомогу з боку супроводжувачих педагогів, а саме тьютерів, у психолого-педагогічному супроводі іноземних студентів у вищих навчальних закладах України зважає дослідниця А. Виселко (Виселко, 2017); Я. Гладир зазначає, що процес педагогічної підтримки дотичний компетенціям викладача, тим самим транслює процес підтримки студента-іноземця у сферу обізнаності викладачів (а саме, викладачів-мовників) та працівників міжнародного департаменту навчального закладу (Гладир, 2016).

Отже, у контексті педагогічного супроводу адаптації іноземних студентів до освітнього процесу у навчальних закладах України педагогічна підтримка розглядається науковцями як комплексна педагогічна програма (Моргунова, 2014;

Моргунова 2017; Іваненко, 2021), спрямована на включення іноземних студентів до іншомовного навчально-науково-професійного середовища, яка дозволить поліпшити якість навчання і досягти найкращих академічних результатів з найменшими негативними наслідками.

Безумовно, під час перебування в Україні іноземні студенти найбільш активно контактують з викладачами та співробітниками навчального закладу, у якому навчаються, і головними агентами соціалізації, адаптації та педагогічної підтримки іноземців у вишах України виступають здебільше викладачі (Моргунова, 2017: 285-286), зокрема, мовники, які мають найбільший вплив на іноземних. Серед агентів адаптації дослідники зазначають одногрупників, співвітчизників, котрі проживають в Україні тривалий час, працівників деканату та міжнародного відділу (Іваненко, 2021: 83). Але життя та навчання іноземців в Україні, пізнання країни та суспільства не обмежується стінами вишу. Студенти «виходять» за межі комфорту навчального закладу і зовні, не маючи «опіки», супроводу викладача, стикаються з різноманітними проблемами, насамперед з інтолерантним відношенням до себе, що сприяє дезадаптації та відторгненню.

Ми вважаємо, що для здійснення успішної адаптації іноземних студентів до соціокультурного та освітнього середовища під час навчання в Україні, їх соціалізації в українському суспільстві обов'язковим й необхідним є різносторонній та комплексний підхід до проблеми соціально-педагогічної підтримки, створення соціальних адаптивних умов широкого спектру дії, розроблення системи рекомендацій та програми заходів, спрямованих на адаптацію іноземців до освітньо-культурного середовища навчального закладу та соціалізації в українському соціумі. Вищезазначене дозволяє розширити термін «педагогічна підтримка» і говорити про «соціально-педагогічну підтримку» іноземних студентів у процесі адаптації до соціокультурного та освітнього середовища під час навчання в Україні.

Таким чином, під соціально-педагогічною підтримкою іноземних студентів під час тимчасового перебування та навчання в українських навчальних закладах ми розуміємо не лише педагогічний супровід, який відбувається в умовах освітнього-культурного простору та здійснюється здебільше викладачами та працівниками навчального закладу, але й систематичну підтримку з боку громадських соціальних інститутів, неурядових організацій місцевого рівня. Це співпраця навчального закладу з громадою міста, спільні дії різних

інстанцій, спрямовані до однієї мети – соціальної адаптації, соціальної інтеграції та соціалізації іноземних студентів під час тимчасового перебування та навчання в освітніх закладах України.

З метою пошуку шляхів успішної соціальної адаптації, вияву умов, дій, обставин, які, на думку індійських студентів, допомогли їм успішно пройти шлях адаптації, та з метою створення програми дій та розроблення рекомендацій щодо соціально-педагогічної підтримки іноземців у процесі адаптації до соціокультурного та освітнього середовища, нами проведене друге анкетування, відповідно до якого студенти самостійно зазначали умови подолання адаптаційних проблем. Результати другого анкетування показали, що серед значущих умов, які сприяли успішній адаптації індійської молоді, 100% опитаних студентів виокремили емоційну, соціально-культурну та моральну допомогу та підтримку: куратора (45%), земляків (33%), працівників деканату та центру міжнародної освіти (22%). Більшість індійських студентів (96%) зазначили, що вони мали потребу у спеціальній допомозі: соціально-побутового, соціокультурного, комунікативного спрямування. Усі студенти (100%) позитивно оцінили заходи, запропоновані СумДУ та громадою міста щодо підтримки іноземних студентів у процесі адаптації до соціально-освітнього середовища під час навчання в умовах воєнного стану, 87% респондентів висловили бажання долучитися до адаптаційної діяльності та зголосилися брати участь у програмі допомоги студентам молодших курсів, бути помічниками викладачів-кураторів, тьютерами, фасилітаторами.

Результати дослідження визначили необхідність створення системи педагогічної підтримки іноземних студентів як на університетському рівні, так і на міському у контексті «Стратегії інтеркультурного розвитку міста Суми до 2025 року» (Стратегія розвитку міста Суми до 2025 року, 2020), розробленої департаментом комунікацій та інформаційної політики та громадською організацією «Центр освіти впродовж життя».

Зазначимо, що з метою сприяння успішній соціально-освітній адаптації іноземних студентів на базі СумДУ створено відкриту освітню платформу з урахуванням досвіду реалізації проєктів Еразмус+: «Європейські інтеграційні кроскультурні студії». Європейські крос-культурні студії є університетською ініціативою, що охоплює різноманітні напрями соціокультурної та навчальної діяльності, зокрема: діагностичну роботу, навчальну роботу з використанням інноваційних

технологій навчання (комунікативні тренінги, майстер класи, симуляційні вправи, інтерактивні ігрові технології), проєкту, освітньо-виховну та тренінгову роботу.

Задля полегшення соціально-освітньої адаптації іноземних студентів (особливо під час військових дій) вважаємо доцільним використання таких інноваційних та продуктивних форм і видів роботи, як-от: створення он-лайн платформи для обміну інформацією з життя іноземних студентів, дистанційні курси мовної освіти, організація фестивалів, концертів, виставок в онлайн-форматі, віртуальних екскурсій, проведення тренінгів міжетнічної толерантності та культурологічних тренінгів. Цікавою та ефективною формою роботи є проєктна діяльність: створення онлайн-фотовиставок «Знайомтеся: це моя країна», «Краса Української землі», пошуково-дослідницьких проєктів «З Україною у серці», «Історичне минуле та героїчне сьогодні України», освітньо-виховного заходу соціокультурного спрямування «Толерантність запорука людяності» освітньо-виховного заходу національно-ціннісного спрямування «Символи України» тощо. Метою таких заходів є формування лінгвосоціокультурної компетентності, формування толерантного неупередженого, доброзичливого ставлення до інших, сприяння позитивній адаптації та соціалізації іноземних студентів до соціально-освітнього середовища під час навчання в Сумському державному університеті.

Висновки. Отже, проведене дослідження дає змогу констатувати, що студентське життя для окресленої категорії освітніх мігрантів є серйозним життєвим випробуванням, і ефективна адаптація до зміни умов життєдіяльності, до незвичного для них соціокультурного, мовного та національного середовища залежить не лише від адаптаційного потенціалу особистості, індивідуальних можливостей самого студента, але й від логічно продуманої, правильно розробленої та організованої програми соціально-педагогічної підтримки, супроводу іноземців у процесі адаптації до нового соціокультурного й освітнього середовища. Підсумовуючи, слід зазначити, що проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. На подальше вивчення заслуговує такий її аспект, як розроблення дистанційних інноваційних методик, занять, тренінгів як інструменту успішної соціально-освітньої адаптації іноземних студентів в контексті європейської інтеграції та умовах інтернаціоналізації вищої освіти з урахуванням реалій життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація. *Енциклопедія сучасної України* : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба та ін. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42642 (дата звернення: 22.11.2022).
2. Білик О. М. Соціально-педагогічний супровід соціалізації іноземних студентів: досвід практичної реалізації в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2017. № 4(12). С. 30–37.
3. Виселко А. Д. Психолого-педагогічний супровід іноземних студентів. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Педагогіка і психологія*. 2017. № 2. С. 69–73.
4. Гладир Я. С. Педагогічна підтримка адаптації іноземних студентів у процесі допрофесійної підготовки у ВНЗ України. *Молодий вчений*. 2016. № 9. С. 261–264.
5. Іваненко Л.І., Білик О.А. Особливості адаптації іноземних студентів до освітнього середовища України (на прикладі ЧДТУ). *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*. 2021. № 2. С. 79–85.
6. Мізюк В. М. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища Івано-Франківського національного медичного університету. *Галицький лікарський вісник*. 2014. Т. 21, № 1. С. 84–86.
7. Моргунова Н.С. Форми та засоби соціокультурної адаптації іноземних студентів до умов навчання в Україні: практичний аспект реалізації. *Новий колегіум. Організація та управління*. 2014. № 4. С. 35–39.
8. Моргунова Н.С. Шляхи включення іноземних студентів до іншомовного професійно-культурного середовища ВНЗ України. *Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 58. С. 282–290.
9. Стратегія розвитку міста Суми до 2025 року. URL: <https://smr.gov.ua/uk/novini/podiji/16771-sumski-deputati-skhvalili-plan-interkulturnogo-majbutnogo-sum-do-2025-roku.html> (дата звернення: 22.11.2022).
10. Чернякова, А.В., Пилипенко-Фріцак, Н.А. Особливості адаптації турецьких студентів до соціокультурного та освітнього середовища під час навчання в Україні. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2020. Вип. 63. С. 184–189.

REFERENCES

1. Adaptatsiia [Adaptation]. *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* : u 30 t. / red. kol. I. M. Dziuba ta in. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=42642 (data zvernennia : 22.11.2022) [in Ukrainian].
2. Bilyk O. M. Sotsialno-pedahohichniy suprovod sotsializatsii inozemnykh studentiv: dosvid praktychnoi realizatsii v osvithno-kulturnomu seredovyshchi vyshchoho navchalnoho zakladu [Socio-pedagogical support of socialization of foreign students: experience of practical implementation in the educational and cultural environment of higher education]. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2017. Nr 4 (12). Pp. 30-37 [in Ukrainian].
3. Vyselko A. D. Psyholoho-pedahohichniy suprovod adaptatsii inozemnykh studentiv [Psychological and pedagogical support of adaptation of foreign students]. *Bulletin of Alfred Nobel University. Series: Pedagogy and psychology*. 2017. Nr 2. Pp. 69-73 [in Ukrainian].
4. Hladyr Ya. S. Pedahohichna pidtrymka adaptatsii inozemnykh studentiv u protsesi doprofeisii noi pidhotovky u VNZ Ukrainy [Pedagogical support of adaptation of foreign students in the process of pre-professional training in Ukrainian universities]. *A young scientist*. 2016. Nr 9. Pp. 261-264 [in Ukrainian].
5. Ivanenko L.I., Bilyk O.A. Osoblyvosti adaptatsii inozemnykh studentiv do osvithnoho seredovyshcha Ukrainy (na prykladi ChDTU) [Peculiarities of adaptation of foreign students to the educational environment of Ukraine (on the example of ChSTU)]. *Bulletin of the Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi. Series: Pedagogical sciences*. 2021. Nr 2. Pp. 79-85 [in Ukrainian].
6. Miziuk V. M. Adaptatsiia inozemnykh studentiv do osvithnoho seredovyshcha Ivano-Frankivskoho natsionalnoho medychnoho universytetu [Adaptation of foreign students to the educational environment of Ivano-Frankivsk National Medical University]. *Galician Medical Bulletin*. 2014. T. 21, Nr 1. Pp. 84-86 [in Ukrainian].
7. Morhunova N. S. Formy ta zasoby sotsiokulturnoi adaptatsii inozemnykh studentiv do umov navchannia v Ukraini: praktychnyi aspekt realizatsii [Forms and means of socio-cultural adaptation of foreign students to the conditions of study in Ukraine: practical aspect of implementation]. *New collegium. Organization and management*. 2014. Nr 4. Pp. 35-39 [in Ukrainian].
8. Morhunova N. S. Shliakhy vkluchennia inozemnykh studentiv do inshomovnoho profesiino-kulturnoho seredovyshcha VNZ Ukrainy [Ways of including foreign students in the foreign language professional and cultural environment of Ukrainian universities]. *Pedagogy and psychology*. 2017. Vyp. 58. Pp. 282-290 [in Ukrainian].
9. Stratehiia rozvytku mista Sumy do 2025 roku [Development strategy of the city of Sumy until 2025]. URL: <https://smr.gov.ua/uk/novini/podiji/16771-sumski-deputati-skhvalili-plan-interkulturnogo-majbutnogo-sum-do-2025-roku.html> (data zvernennia : 22.11.2022) [in Ukrainian].
10. Cherniakova A.V., Pylypenko-Fritsak, N.A. Osoblyvosti adaptatsii turetskykh studentiv do sotsiokulturnoho ta osvithnoho seredovyshcha pid chas navchannia v Ukraini [Peculiarities of adaptation of Turkish students to the socio-cultural and educational environment while studying in Ukraine]. *Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynskyi. Series: Pedagogy and psychology*. 2020. Vyp. 63. Pp. 184-189 [in Ukrainian].